

УДК 364-322+354](477):070(477)"2014/2022"
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/87-1-6>

Парасковія ДВОРЯНИН,

orcid.org/0000-0002-7858-3563

кандидатка наук з соціальних комунікацій,
доцентка кафедри радіомовлення і телебачення
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) paraskadvoryanyun@gmail.com

Олег ВОЛОШИН,

orcid.org/0009-0004-4832-6875

аспірант кафедри історії України та правознавства
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
(Дрогобич, Львівська область, Україна) ovoloshyn1812@gmail.com

ПРОБЛЕМА ВЗАЄМИН ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ УКРАЇНИ У ВИСВІТЛЕННІ УКРАЇНСЬКИХ ЗМІ (2014–2022)

Мета статті – проаналізувати висвітлення українськими ЗМІ взаємовідносин між державною владою і волонтерами України у 2014–2022 рр. **Методологія дослідження** базується на принципах науковості, системності, а також використанні дискурс-аналізу як міждисциплінарного підходу до студіювання мас-медійного простору. **Наукова новизна** полягає у тому, що вперше охарактеризовано висвітлення в українських ЗМІ проблематики взаємин волонтерського руху та органів державної влади України (2014–2022). **Висновки.** Отже, українські ЗМІ приділяли значну увагу відносинам між волонтерами та органами державної влади протягом російсько-української війни. На основі аналізу матеріалів українських мас-медіа головних проблем, можна виділити такі головні проблеми, які обговорювалися в пресі та на телебаченні: 1) недостатня координація між владою та волонтерами: часто волонтери скаржились на спроби з боку державних органів контролювати, координувати, скеровувати діяльність волонтерів, що ускладнювало їхню роботу та приводило до дублювання зусиль; 2) бюрократія: волонтери стикалися з бюрократичними перешкодами, які ускладнювали процес отримання дозволів, фінансування або матеріальної допомоги; 3) відсутність підтримки: деякі волонтерські ініціативи не отримували належної підтримки з боку держави; 4) конфлікти інтересів: іноді виникали ситуації, коли інтереси волонтерів і державних органів не збігалися, що призводило до напруженості у їхніх взаєминах; 5) комунікація: відсутність ефективної комунікації між волонтерами та державними структурами часто ставала причиною непорозумінь і конфліктів; 6) визнання заслуг: волонтери відчували, що їхня праця не отримує належного визнання з боку держави. Перспективним напрямком подальших досліджень вважаємо вивчення відображення особливостей різних напрямків діяльності волонтерського руху.

Ключові слова: волонтерський рух, волонтер, засоби масової інформації, російсько-українська війна.

Paraskoviya DVORIANYN,

orcid.org/0000-0002-7858-3563

PhD (Social Communications),

Associate Professor at the Department of Broadcast and Television
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) paraskadvoryanyun@gmail.com

Oleh VOLOSHYN,

orcid.org/0009-0004-4832-6875

Postgraduate student at the Department of Ukraine's History and Law
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
(Drohobych, Lviv region, Ukraine) ovoloshyn1812@gmail.com

THE PROBLEM OF INTERACTION BETWEEN THE VOLUNTEER MOVEMENT AND STATE AUTHORITY BODIES OF UKRAINE AS COVERED BY THE UKRAINIAN MEDIA (2014–2022)

The purpose of the research is to analyze the coverage regarding the relationship between the state authorities and volunteers of Ukraine in 2014–2022 by the Ukrainian media. **The methodology of the research** is based on the principles

of scientificity, systematicity, and the use of discourse analysis as an interdisciplinary approach to studying the mass media space. The scientific novelty consists in the fact that there has been characterized the coverage on the relationship issues between the volunteer movement and the state authorities of Ukraine (2014–2022) by the Ukrainian media for the first time. The Conclusions. Hence, the Ukrainian media paid considerable attention to the relationship between volunteers and state authorities during the Russo-Ukrainian War. The following main issues have been discussed in the press and on television, based on the analysis of the Ukrainian mass media materials: 1) insufficient coordination between the authorities and volunteers: the volunteers often complained about made attempts by the state bodies to control, coordinate, and direct the activities of the volunteers, which complicated their work and led to duplication of efforts; 2) bureaucracy: the volunteers faced bureaucratic obstacles, which complicated the process of obtaining permits, funding, or material assistance; 3) lack of support: some volunteer initiatives did not receive proper support from the state; 4) conflicts of interest: sometimes situations happened, when the interests of the volunteers and state bodies did not coincide, which led to some tension in their relations; 5) communication: the lack of effective communication between the volunteers and state structures often caused misunderstandings and conflicts; 6) recognition of merit: the volunteers felt that their work was not receiving due recognition from the state. The prospects for the further research is to cover the features of various volunteer movement activity areas.

Key words: volunteer movement, volunteer, mass media, Russo-Ukrainian War.

Постановка проблеми. На початковому етапі російсько-української війни пильна увага українських ЗМІ була прикута до волонтерського руху, масштабність та ініціативність якого свідчила про значні резерви і спроможності українського громадянського суспільства. Повага і довіра українського суспільства до волонтерів транслировалася у мас-медійному просторі. Щороку з нагоди Міжнародного дня волонтера (5 грудня) у ЗМІ з'являлися численні статті щодо вітчизняного та закордонного міжнародного руху. Знані українці висловлювали своє захоплення волонтерським рухом. Зокрема, письменник, літературознавець, лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка Михайло Слабошпицький зізнавався, що у 2014 і 2015 рр. його найбільше вразив «феномен українського волонтерства» («Найбільше вразив феномен українського волонтерства», 2016). Українські ЗМІ відверто симпатизували українським волонтерам, захоплювалися їхньою ініціативністю, стійкістю, креативністю, жертовністю.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти розвитку волонтерського руху в Україні висвітлені у працях І. Тохтарової (Тохтарова, 2014), Г. Мінєнко (Мінєнко, 2017), О. Проценко (Проценко, 2019а; Проценко, 2019b). Допомогу волонтерів ЗСУ в умовах російсько-української війни окреслено у працях Л. Жужи (Жужи, 2016), Д. Веденєєва (Веденєєв, 2018). Спеціальні дослідження впливу ЗМІ на формування громадської думки щодо волонтерського руху як з позицій соціології, так й з історичного розвитку суспільства здійснили М. Лещенко (Лещенко, 2018) та О. Томчук (Томчук, 2021). Характер, періодизацію, інформаційний та ідеологічний дискурс російсько-української війни висвітлено у працях М. Галіва, М. Глібіщука, В. Ільницького, О. Куцької, В. Старки (Галів, Ільницький, 2023; Галів, Гранд, Бойчин, 2024; Галів, Бурдяк, 2025; Ільницький, Глібіщук, Старка, 2022; Ільницький, Куцька, 2023; Ільницький, Старка, Галів, 2022) тощо.

Мета статті – проаналізувати висвітлення українськими ЗМІ взаємовідносин між державною владою і волонтерами України у 2014–2022 рр.

Виклад основного матеріалу. Серед тисяч статей і матеріалів в українських ЗМІ щодо діяльності волонтерів у роки російсько-української війни, відзначимо передусім ті, які концептуально характеризували появу та розвиток волонтерського руху. Так, журналістка Юлія Мішина у грудні 2016 р. на сайті порталу «Лівий берег» опублікувала статтю, в якій коротко виклала історію появи і розвитку міжнародного волонтерського руху. Особливу увагу вона присвятила зусиллям волонтерів щодо допомоги бідному населенню африканських країн у другій половині ХХ ст., розповівши про низку ініціатив ООН. Зокрема, авторка поінформувала про появу Корпусу Миру, а також розкрила значення із завдання послів доброї волі ООН, які переважно є VIP-персонами. Серед них Мадонна, Анжеліна Джолі, Одрі Хепберн, а також актор Орландо Блум, який нещодавно відвідав український Донбас, маючи на меті привернути увагу світового співтовариства до проблем освіти дітей в умовах війни. Водночас навела дані Українського форуму благодійників, згідно з якими до різних напрямів діяльності неприбуткових організацій у 2015 р. було залучено 24 тис. осіб, які працювали безкоштовно. Ця кількість у 30 разів перевищувала чисельність офіційних працівників громадських організацій. За статистикою ООН, близько 1 млрд. людей різною мірою займаються волонтерством (Мішина, 2016).

Зауважимо, що історичний огляд появи волонтерства в Україні здійснено й дописувачами порталу «АрміяInform». Серед найвідоміших волонтерських організацій України названо «Народний проект», «Народний тил», «Повернись живим», «Армія SOS», «Крила Фенікса», Combat-UA, Волонтерська сотня «Україна – Світ», «Сестри перемоги», Центр «Миротворець». Багато волонтерів було відзначено державними нагородами,

зокрема такими: ордени Богдана Хмельницького, княгині Ольги, «За мужність» та «За заслуги» III ступеня, медалі «Захиснику Вітчизни», «За працю і звитягу», «За врятоване життя», «За сприяння Збройним Силам України», нагородна зброя та годинники від різних міністерств (Степанюк, 2019).

ЗМІ неодноразово поширювали дані соціологічних досліджень щодо довіри суспільства до волонтерів. Так, директор Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва Ірина Бекешкіна презентувала результати дослідження, які поширила агенція «Інтерфакс-Україна». Згідно з ними, у 2015 р. 41% українців журтували гроші волонтерам, при цьому у західних регіонах України таких виявилося 80%. Більшість коштів спрямовували на армію (65%), хворим та інвалідам (20%), переселенцям (12%) тощо (Более 40% украинцев..., 2015).

У січні 2016 р. на сайті «Української правди» з'явилося повідомлення про те, що, відповідно до результатів опитування, проведено КМІС, найбільше українське суспільство довіряє Церкві (58,8%), волонтерам (57,6%) і ЗСУ (45,3%) (Українці найбільше довіряють церкві та волонтерам, 2016). У березні 2018 р. через мас-медіа поширили дані соціологічної групи «Рейтинг», за якими 52% українців підтримувало діяльність волонтерів. Тож ЗМІ резюмували, що громадяни більше довіряють волонтерам, ніж владі (Українці досі більше вірять волонтерам, ..., 2018). Згідно з результатами опитування, проведеного групою «Рейтинг» у жовтні 2019 р. волонтерам довіряли 69% громадян України (Данилюк-Ярмолаєва, 2019). Однак упродовж цього року частка громадян України, які займалися волонтерством, зменшилися з 18 до 9%, тобто удвічі. Такі дані навів Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва та Київський міжнародний інститут соціології, а ЗМІ повідомило додаткові факти: у 2017 р. 41% українців надавав допомогу потребуючим, у 2018 р. їх чисельність скоротилася до 38,5%, а в 2019 р. – до 25%. На 2019 р. найбільш активно волонтерством займали в західному регіоні України (14%), найменше – в Південному (4%) (В Україні лише за рік удвічі поменшало волонтерів, 2016).

Водночас лунали й інші голоси: журналісти вказували на те, що на популярність і довіру суспільства до волонтерів використовують недобречесні особи. У січні 2018 р. журналіст Олексій Братушак висловив критичне ставлення до волонтерів, які, на його думку, зловживають довірою суспільства. Відтак зауважив, що чимало осіб використовує волонтерство як соціальний ліфт, прагнучи зайняти високі посади. Як приклад він назвав Юрія Бірю-

кова, який у 2014 р. очолював волонтерський фонд «Крила Фенікса», але пішов на співробітництво з Адміністрацією Президента, був призначений радником міністра оборони. Іншим прикладом вважає співзасновника волонтерської групи «Народний тил» Георгія Туку, який у 2015–2016 рр. став головою Луганської обласної військово-цивільної адміністрації, відтак заступником міністра з питань ТОТ і ВПО. Подібні закиди журналіст висловив і волонтерці Тетяні Ричковій, яка у 2015 р. стала помічником міністра оборони, а в 2016 р. – народним депутатом України (Братушак, 2018).

Значну увагу мас-медіа присвячували питанню взаємовідносин між державою (*державним апаратом, владними органами, окремими чиновниками*) та волонтерами. ЗМІ схвально оцінювали координаційно-мережеві спроможності волонтерських організацій, які подекуди «заміняли державу». У вересні 2014 р. в Харкові відбувся з'їзд волонтерів з 18 міст України, в якому взяли участь близько 300 осіб. Як повідомляли ЗМІ, волонтери часто висловлювалися з невдоволенням про чиновників і державні структури. Самі журналісти фіксували неприязнь між владою і громадянськими активістами, яка проявилася зокрема у тому, що голова Харківської обласної державної адміністрації Ігор Балута та мер міста Харкова Геннадій Кернес не відвідали збори волонтерів (Соколинська, 2014). Водночас волонтери намагалися достукатися до влади, зокрема й через ЗМІ, наголошуючи на потребі взаємодії і співпраці, що бачимо з інтерв'ю координаторки Херсонського центру допомоги військовим Наталі Бімбірайте у серпні 2014 р. Волонтерка на власному досвіді переконалися про доцільність тісних контактів волонтерів з представниками органів влади (Антипенко, 2014).

Серед найбільш відчутних проблем у своїй діяльності, котрі неможливо вирішити без сприяння державних органів, волонтери наприкінці 2014 р. називали: а) непомірно високі податки з благодійних коштів у розмірі 15–17%; б) здиригство на блокуваннях під час огляду гуманітарних вантажів, які волонтери доставляють у прифронтову зону; в) персональний тиск на волонтерів з боку через поширення правдивої інформації про стан справ у зоні АТО; г) правова незахищеність волонтерів, попри обіцянки влади надати їм статус учасника АТО і пільги; г) недосконала інформаційна політика держави, внаслідок якого зменшується мотивація населення жертвувати на допомогу армії, переселенцям та іншим категоріям потребуючих (Бережнюк, 2014). Слід відзначити, що, відповідно до повідомлень ЗМІ, Президент П. Порошенко ще у серпні 2014 р. звернувся до ВРУ з проханням внести зміни до зако-

нодавства і скасувати прибутковий податок на благодійні внески, які здійснюються волонтерами на потреби АТО (Порошенко пропонує скасувати прибутковий податок на благодійні внески, 2014).

У фокусі уваги ЗМІ перебували стосунки волонтерів і Міністерства оборони України та Генерального Штабу ЗСУ. Упродовж 2014 р. неодноразово в мас-медіа звучали тези про те, що волонтери, де факто, виконують обов'язки Міноборони, забезпечуючи військових усім необхідним. Про це, зокрема, прямо йшлося в сюжеті ТСН 29 червня 2014 р., в якому кореспонденти зробили висновок, що Міністерство оборони «майже повністю переклало свої обов'язки щодо забезпечення армії на український народ» (Волонтери виконують обов'язки Міноборони і підтримують військових, 2014). Хоча прем'єр-міністр Арсеній Яценюк на одній з підсумкових прес-конференцій наприкінці 2014 р. заявляв, що волонтери «поступово вирішують невелику проблему», натомість «великі проблеми» (закупівля тисяч одиниць техніки, танків, артилерії, стрілецької зброї тощо) все ж розв'язує держава (Назаренко, 2014). Натомість представники громадянського суспільства висловлювали піднесені оцінки волонтерському рухові. Наприклад, лідер гурту «Kozak System» Іван Ленюк назвав волонтерський рух проявом української ДНК (Лубчак, 2014).

Журналістка Валентина Торба на початку 2015 р. повідомляла, що Мінооборони чинило спротив ініціативам волонтерів і водночас невдало виконувало свої обов'язки щодо забезпечення армії. Понад 50% контрактів щодо речового забезпечення у 2014 р. були зірвані. Волонтери виявили контракти, які містили ознаки корупційних дій. Відтак подали пропозиції щодо реформування системи забезпечення військових, удосконалення логістики, комунікації між тилловими і фронтовими структурами, впровадження ефективної системи контролю за забезпеченням військових (Торба, 2015).

У 2014 р. Міністерство оборони України оголосило про відкриття дверей для волонтерів, запропонувавши їм разом реформувати відомство. З подання радника Президента, волонтера Юрія Бірюкова було започатковано проект «Волонтерський десант», куратором якого став голова Ради волонтерів при Міноборони Давида Арахамія. Через деякий час більшість учасників проекту, яких у ЗМІ умовно називали «десантниками», звільнилися з Міністерства, передавши свої проекти менеджерам «Проектного офісу реформ» на солі з Андрієм Загороднюком. На думку журналістів, волонтерам все ж вдалося реалізувати низку системотворювальних проектів: запровадити систему електронних закупівель, розробити нові технічні умови для поста-

чальників, запустити експеримент зі створення нової системи харчування для військових, впровадити електронний реєстр обліку об'єктів власності Міноборони, запустити серію проектів щодо автоматизації складів (Рінгіс, 2015). Проте, за словами Д. Арахамії, через декілька місяців роботи в Міноборони, розпочалися переслідування волонтерів з боку прокуратури, яка розпочала перевірку доходів волонтерів. Річ у тім, що члени «Волонтерського десанту» отримали мінімальну зарплату у відомстві, до певну допомогу їхнім сім'ям надавав фонд «Народний проект». Переслідування, на думку Д. Арахамії, були пов'язані також з тим, що волонтери не допустили до посади в Міноборони одну із соратниць колишнього президента В. Януковича. Розпочалася перевірка з боку СБУ у фонді «Армія SOS». Зрештою, Д. Арахамія в одному з інтерв'ю, не називаючи імен, описав деякі схеми заробляння коштів чиновниками з Міноборони, несправедливий розподіл квартири між військовими та ін. Одним із досягнень своєї команди в Міноборони він вважав запровадження обов'язкової перевірки чиновників на поліграфі. Крім того, розповів про зміни в закупівлях і харчуванні солдатів, запровадження електронної картки бійця, проведення експерименту «Е-здоров'я». Водночас він визнав неправильність комунікаційної стратегії учасників проекту «Волонтерський десант» (Рінгіс, 2015; 9 волонтерів починають працювати в Міноборони, 2014).

У першій половині 2015 р. взаємини між волонтерами і владою були доволі конструктивними. Волонтери активно співпрацювали з владою, давали рекомендації щодо удосконалення певних процесів, зокрема покращення системи перепусток у зоні АТО (Волонтери радять, як покращити систему перепусток, 2015). 30 березня П. Порошенко підписав закон, спрямований на сприяння розвитку волонтерського руху в Україні, що схвально оцінили ЗМІ (Порошенко підписав закон, який має полегшити роботу волонтерів, 2015). Щоправда, відповідно до повідомлень ЗМІ, деякі волонтери вказали на те, що закон не розв'язав проблеми сплати 20% податків із надходжень від благодійної допомоги, що вимагав Податковий кодекс. З іншого боку, він скасовував обов'язкову реєстрацію волонтерських організацій у Міністерстві фінансів, а для постраждалих у зоні АТО волонтерів було передбачено відшкодування (Прокопенко, 2015). Волонтери у червні 2015 р. отримали нагороди від Президента (Порошенко роздав держнагороди волонтерам, учасникам АТО і Охендовському, 2015). У липні ЗМІ наводили пропозицію П. Порошенка залучити волонтерів до боротьби із незаконним розповсюдженням зброї із зони АТО (Порошенко попро-

сять волонтерів перехоплювати незаконну зброю, 2015). Тоді ж Президент під час зустрічі з волонтерами закликав їх допомагати боротися з корупцією і контрабандою в зоні АТО. Цю ініціативу підтримав радник Президента, волонтер Ю. Бірюков, який наголосив для ЗМІ, що рентабельність контрабанди досягає рівня обігу наркотиків (Волонтери повинні допомагати боротися з корупцією в зоні АТО – Порошенко, 2015; Президент назвав надзвичайно важливим фактом роботу волонтерів у боротьбі з корупцією, 2015). До слова, при підтримці держави волонтери улітку 2015 р. почали закуповувати нову форму «Варан-ЗСУ» для української армії. Ю. Бірюков, повідомляючи цю новину, наголосив, що форму розробили волонтери безкоштовно і перша партія надійде бійцям 79-ї бригади ЗСУ. Бюджет першої частини проекту (800 комплектів форми з 1400) склав 770 тис. грн. (Волонтери почали закуповувати нову форму для армії, 2015). ЗМІ повідомили про ініціативу МВС надати волонтерам і добровольцям АТО спеціальні автомобільні номерні знаки зеленого кольору (МВС видасть волонтерам і добровольцям зелені номери, 2015).

Загострилися відносини між волонтерами і Міністерством оборони наприкінці 2015 р. Перші виступили з ініціативою реформування відомства, вказуючи на проблемні моменти його діяльності. Натомість Міноборони обвинуватило відомого волонтера, співзасновника волонтерського об'єднання «Народний тил» Романа Сініцина у підриві довіри суспільства до ЗСУ, паплюженні авторитету Міністерства тощо. У відповідь на це Р. Сініцин 5 грудня 2015 р. опублікував статтю, в якій обвинуватив Міноборони у провалі закупівель засобів виявлення ворога до потреб ЗСУ, у переслідуванні тих офіцерів, які відверто критикують стан справ в армії, у корупції, освоєнні бюджетних потоків, продажу армійського майна, утилізації техніки тощо. Середню ланку управління в Міноборони волонтер назвав прагматичними «бізнесменами» в погонах. Він писав про практику купівлі-продажу посад, звань, нагород тощо. Навів приклад закупівлі Міноборони броньованих вогневих точок, які легко прострілювалися стрілецькою зброєю і не рятували життя солдатів. Розкритикував скандальну історію щодо створення Сил Спеціальних Операцій і відстороненням від командування Сергія Кривоноса. Р. Сініцин назвав залучення до Міноборони кількох колишніх волонтерів не реформою, а окупацією (Сініцин, 2015). Волонтерка Оксана Сухорукова в одній зі статей у вересні 2015 р. описала бюрократичні перешкоди з боку різних відомств щодо доставки гуманітарної допомоги (Сухорукова, 2015). В. Дейнега критикував відсутність

порядку в деяких армійських підрозділах, наводячи приклади ігнорування офіцерами допомоги волонтерів, які закупили снайперські гвинтівки, теплові зори, мікроавтобуси, що використовувалися не за призначенням (Дейнега, 2015). У сюжеті для ТСН В. Дейнега заявив: «Міноборони у нас не розраховане на війну» (Нескородяна, 2014).

ЗМІ також публікували інформацію про волонтерів (зокрема Георгія Туку, голову волонтерського об'єднання «Народний тил»), які борються з контрабандою в зоні АТО, вказуючи на помилки контролюючих органів (Волонтери розказали про контрабанду в зоні АТО, яку «не побачили» контролюючі органи, 2015). У липні 2015 р. волонтери фонду «Повернись живим» заявили, що обсяги контрабанди в зоні АТО набули «загрози національного масштабу» (Волонтери заявляють про великі масштаби контрабанди в зоні АТО, 2015).

Волонтер В. Дейнега у жовтні 2015 р. виступив у ЗМІ із заявою про переслідування волонтерських організацій з боку силових органів, заваживши: впродовж минулих трьох тижнів на три великі волонтерські організації («Народний проект», «АрміяSOS», «ArmyHelp») «наїхали» правоохоронці: СБУ, міліція і військова прокуратура. Він вдався до історичного екскурсу у діяльність Міноборони, згадавши про списання і розпродаж українських озброєнь, неприйнятне зберігання техніки, через яке вона виходила з ладу, а вибухи на українських складах пояснив прагнення чиновників «списати вкрадене». На його думку, у розвалі української армії приймали участь «всі високопосадовці особи МО і ГШ», деякі з яких й досі зберігають свої посади. Після початку російсько-української війни на Міноборони держава виділила величезні кошти, пре закупівлі йшли повільно. Він схвально оцінив кроки Президента П. Порошенка назустріч волонтерам, почув їх думки під час зустрічі у червні 2014 р., у результаті чого було сформовано «Волонтерський десант». Проте, за словами В. Дейнеги, не лише окремі працівники, але й цілі департаменти Міноборони саботували проекти волонтерів-реформаторів. Волонтер схвально оцінив проект групи «АрміяSOS», яка розробила програму розрахунку пострілів для артилерії. Для цього потрібно було закупити планшети і допомогу знову надали волонтери, а не держава. На думку В. Дейнеги, без волонтерів ми б програли війну ще в 2014 р. Його обурили кроки влади щодо волонтерських організацій, які він порівняв з переслідування в часи В. Януковича (Дейнега, 2015).

У статті В. Дейнеги було виокремлено найважливіші досягнення «Волонтерського десанту»: 1) розроблення повністю нових стандартів речового

забезпечення бійців; 2) впровадження лектроннлі системи закупівель Prozorro, завдяки якій до кінця року було зекономлено 192 млн. бюджетних коштів; 3) розробили структуру проектного офісу і план реформ; 4) створили центр для перевірки працівників Міноборони на детекторі брехні; 5) створили штаб «Сармат», який вирішує питання доставки матеріальних цінностей зі складів до конкретного солдата; 6) провели переговори про закупівлю радіостанцій Harris і зекономили біля 80 млн. грн. (Дейнега, 2015).

Згідно з даними українських медіа, в середині 2016 р. зіпсувалися відносини волонтерів з представниками Міністерства соціальної політики. Різними аспектами постачання гуманітарної допомоги займалася спеціальна робоча група при Мінсоцполітики. Гуманітарні вантажі завжди розмитнювали за нульовою ставкою, тож волонтери не сплачували жодних платежів. Одрнак від них почали вимагати додаткових документів щодо визнання вантажів гуманітарними. Незабаром від чиновників Мінсоцполітики надійшла пропозиція співпрацювати з певними донорськими організаціями, створити асоціацію благодійників, яка б визнавала вантажі гуманітарними і забезпечувала сприяння від МВС, СБУ, Державної фіскальної служби тощо. Після того, як волонтери відмовилися від таких пропозицій у них почалися труднощі: їхні вантажі додатково перевірялися, а проти деяких волонтерів (Валентині Вараві з групи «Є+») порушили кримінальні справи за ввезення автомобілів для українських військових. Волонтери свідчили, що через кордон під виглядом «гуманітарної допомоги» маловідомі благодійні організації ввозять десятки тисяч тон вантажів. Відтак волонтери через ЗМІ звернулися до уряду з проханням врегулювати законодавства щодо гуманітарних вантажів (Лиховид, 2016).

24 лютого 2017 р. ЗМІ повідомили, що представники близько 30 громадських волонтерських організацій полишили вибори до Громадської ради при Міністерстві оборони. Вони заявили, що до ради включили невідомі фонди, натомість відсіяли авторитетні волонтерські організації. Відтак написали спільну заяву до міністра оборони Степана Полторака, вказавши на численні порушення під час виборів і наполягаючи на переобранні Громадської ради (30 волонтерських організацій поскаржилися, що їх не пустили до громадської ради Міноборони, 2017).

Оскільки з боку держчиновників почали лунати обвинувачення у бік волонтерів, то останні через мас-медіа намагалися пояснювати суспільству зміст проблеми. Так, волонтер Юрій Касьянов визнав, що волонтерам часто можна робити закиди в нелегальній діяльності, бо доводиться знаходити швидкі

шляхи, щоб постачати необхідні предмети для українських бійців на фронт. Волонтерка Дана Ярова наголосила, що називати волонтерство нелегальним явищем – це некоректно. Хоча з погляду законодавства у волонтерському русі, мабуть, можна знайти порушення. Волонтерка Леся Литвинова зауважила, що на початку війни доводилося використовувати і нелегальні методи для закупівлі необхідних речей, навіть користуватися контрабандою (Волонтер: У волонтерській діяльності все нелегальне, 2015).

У 2018 р. було розроблено законопроект про обов'язкове електронне декларування громадських організацій в Україні. Проти цього виступили волонтери та правозахисники, які побачили у таких кроках «шантаж та помсту за критику влади». Газета «День» висловлювала переконання, що під тиском міжнародних партнерів і донорів Президенту П. Порошенку доведеться скасувати обов'язковість електронного декларування для громадських організацій, зокрема й волонтерських. Юристи ж підкреслили, що кожного місяця і щокварталу громадські організації подають звітність до податкових органів і статистичної служби (Обов'язкове електронне декларування ГО в Україні, 2018).

Улітку 2018 р. з'явилася ініціатива Генштабу щодо процедури акредитації волонтерів на Донбасі. Услід за волонтерами, українські медіа негативно оцінили таку ідею. Зрештою, наводили слова заступника міністра з питань ТОТ і ВПО Георгія Туки, який назвав невдалою таку ініціативу. Він вважав це черговою спробою Міністерства оборони «упорядкувати» волонтерський рух (Тука назвав ідею про акредитацію волонтерів на Донбасі невдалою ініціативою, 2018).

Держава не завжди з довірою ставилася до волонтерського руху. Це проявилось, зокрема, у невдалому висловлюванні Президента П. Порошенка, котрий виступаючи наприкінці 2015 р. у Центральному будинку офіцерів ЗСУ в Києві, зауважив, що Україна здобула б перемогу у війні на Донбасі і без допомоги волонтерів. Щоправда через декілька днів він вибачився за свої слова, наголосив на унікальній ролі волонтерів у розбудові армії, вказавши, що без їхньої допомоги перемога є неможливою. Президент визнав, що саме волонтери стали першим реформаторами органів державної влади, що позначилося на Міністерстві оборони. Підкресливши значення волонтерів у боротьбі з корупцією, відстоюванні прозорості та ефективності використання бюджетних коштів, він назвав український волонтерський рух «унікальним явищем» й наголосив: волонтерами були 80% населення України (Порошенко перепросив за невдалу фразу про волонтерів, 2015).

Схожі оцінки висловлював і Президент В. Зеленський, хоча на початку його діяльність стосунки між державними органами і волонтерами дещо зіпсувала справа журналіста П. Шеремета, в убивстві якого МВС на чолі з Арсеном Аваковим звинуватили волонтерів (Данилюк-Ярмолаєва, 2019). Волонтери сприйняли цю справу як спробу влади дискредитувати їх. «Нас хочуть підвести до думки, що волонтери, ветерани і активісти – це дестабілізуюча сила, яка підтримує, убиває і заважає щасливій інтеграції понівеченого Донбасу з російськими військами?» (Данилюк-Ярмолаєва, 2019) – риторично запитувала Марина Данилюк-Ярмолаєва у статті для «Української правди». У грудні 2020 р. ЗМІ навели слова Президента В. Зеленського, який вів мову про вирішальний внесок волонтерів у захист України від агресії. Саме волонтерський рух, на його думку, визначив характер подій у важкі для країни 2014 і 2015 рр. (Зеленський: волонтери зробили вирішальний внесок у захист України від агресії, 2020). Згідно з твердженнями Президента, саме завдяки волонтерам було побудовано сучасну українську армію. Тож держава в деяких аспектах має «рівнятися на волонтерів» (Зеленський: Сучасну армію було побудовано завдяки волонтерам, 2020).

Часто волонтери, шукаючи сприяння і підтримки з боку державних органів, самі зверталися до журналістів, сподіваючись спричинити суспільний резонанс. Так, у лютому 2016 р. один із засновників Першого добровольчого мобільного шпиталю імені Миколи Пирогова Геннадій Друзенко звернувся до журналістки «Лівого берега» Вікторії Гуерри з проханням про допомогу. Волонтери-медики не могли домогтися від Міністерства охорони здоров'я України підписання меморандуму про співпрацю, на основі якого вони мали б можливість і надалі працювати в Артємівську й інших навколишніх містечках. Зазначений шпиталь активно діяв у сектор «С» зони АТО, а лікарі змогли врятувати життя сотень українських вояків, надали допомогу тисячам місцевих мешканців. Зрештою звернення подіяло й незабаром меморандум про співпрацю було підписано (Гуерра, 2016).

Волонтерка Наталія Лютікова в лютому 2016 р. розкрила проблему протезування поранених українських вояків. Вона відзначила багатьох українських лікарів і лікарні, в яких уважено ставилися до потреб поранених, надавали усю необхідну допомогу на високому професійному рівні. Водночас навела низку випадків лікарської халатності, внаслідок яких трапилася смерть пораненого, ускладнення стану їхнього здоров'я, затягування оформлення документів для лікування за кордоном. Н. Лютікова підкреслила роль волонтерських організацій

у відправленні поранених українських військовослужбовців за кордон на лікування і реабілітацію. Вказала на проблему пошуку коштів для ендопротезування, операцій і реабілітації з відновлення втрачених функцій внаслідок поранень голови, операцій з відновлення функцій внутрішніх органів. Ціни за таке лікування можуть сягати кількох сотень тисяч євро, які лягають на родини військових. Натомість бійці з ампутованими кінцівками, отримують допомогу від держави, котра оплачує виготовлення протеза, але не оплачує вирощення чи заміну кісток (ендопротезування). Н. Лютікова вказала на існування програми від Міністерства охорони здоров'я, яка дає змогу лікувати важкопоранених за кордоном, відтак схвально оцінила діяльність держслужбовців (Лютікова, 2016).

Нерідко волонтерські організації виступали зі спільними суспільно і політично важливими ініціативами. Для прикладу, у лютому 2016 р., як повідомив В. Дейнега на сайті «Української правди», волонтерські групи «Повернись живим», «Народний тил», «Народний проект», «CombatUA», «АрміяSOS» та інші разом подали петицію Президенту України з вимогою розібратися у роботі чиновників, а також командування українського флоту, яке, на думку волонтерів, не впоралося зі своїми обов'язками, провалило співпрацю з НАТО. Волонтери вказали на необхідність перевірити трьох працівників штабу ВМС України, родичі яких мешкали в Росії. Крім того, В. Дейнега спростовував низку обвинувачень волонтерів з боку командування флоту (Дейнега, 2016).

У зв'язку з пандемією COVID-19, волонтери знову активізували свої зусилля щодо постачання ЗСУ. Так, у 2020 р. членкиня Ради волонтерів при Міністерстві оборони України Альона Шевцова наголосила на зусилля волонтерських організацій щодо постачання до ЗСУ засобів захисту, передусім масок та антисептиків. Відзначивши зусилля Міністерства щодо закупівлі необхідних засобів, вона все ж наголосила на необхідності дебіюкратизації системи, швидкого прийняття рішень, врахування ініціатив знизу тощо («Волонтери знов об'єдналися для допомоги ЗСУ ...», 2020).

Висновки. Отже, українські ЗМІ приділяли значну увагу відносинам між волонтерами та органами державної влади протягом російсько-української війни. На основі аналізу матеріалів українських мас-медіа головних проблем, можна виділити такі головні проблеми, які обговорювалися в пресі та на телебаченні: 1) недостатня координація між владою та волонтерами: часто волонтери скаржились на спроби з боку державних органів контролювати, координувати, скеро-

увати діяльність волонтерів, що ускладнювало їхню роботу та приводило до дублювання зусиль; 2) бюрократія: волонтери стикалися з бюрократичними перешкодами, які ускладнювали процес отримання дозволів, фінансування або матеріальної допомоги; 3) відсутність підтримки: деякі волонтерські ініціативи не отримували належної підтримки з боку держави; 4) конфлікти інтересів:

іноді виникали ситуації, коли інтереси волонтерів і державних органів не збігалися, що призводило до напруженості у їхніх взаєминах; 5) комунікація: відсутність ефективної комунікації між волонтерами та державними структурами часто ставала причиною непорозумінь і конфліктів; 6) визнання заслуг: волонтери відчували, що їхня праця не отримує належного визнання з боку держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипенко І. «Потрібні тісні контакти волонтерів з державними органами». *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/potribni-tisni-kontakty-volonteriv-z-derzhavnymy-orhanamy>
2. Бережнюк О. Спасибі волонтерам! Але... *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/spasybi-volonteram-ale>
3. Более 40% украинцев жертвовали деньги волонтерам в текущем году – исследование. *Інформаційне агентство Інтерфакс*. 2015. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/310058.html>
4. Братушак О. Зайва допомога. Чому не всі волонтери однаково корисні. *Українська правда*. 2018. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/01/26/7169546/>
5. “Волонтери знов об’єдналися для допомоги ЗСУ як у 2014-му”, – радник Командувача Сухопутних військ ЗСУ. *Лівий берег*. 2020. URL: https://lb.ua/society/2020/04/06/454665_volonter_i_snova_obedinilis.html
6. В Україні лише за рік вдвічі поменшало волонтерів. *Українська правда*. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/10/8/7228436/>
7. Веденєєв Д. Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. *Військ.-наук. вісн.* 2018. Вип. 30. С. 206–216.
8. Волонтер: У волонтерській діяльності все нелегальне. *Українська правда*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/11/7/7087898/>
9. Волонтери виконують обов’язки Міноборони і підтримують військових. 29.06.2014. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V9QuzGu5wIM>
10. Волонтери заявляють про великі масштаби контрабанди в зоні АТО. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-zayavlyayut-pro-velyki-masshtaby-kontrabandy-v-zoni-ato>
11. Волонтери повинні допомагати боротися з корупцією в зоні АТО – Порошенко. *Українська правда*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/07/7/7073654/>
12. Волонтерипочализакупуватиновуформу для армії. *Українська правда*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/07/6/7073608/>
13. Волонтери радять, як покращити систему перепусток. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-radyat-yak-pokrashchyty-systemu-perepustok>
14. Волонтери розказали про контрабанду в зоні АТО, яку «не побачили» контролюючі органи. *Українська правда*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/07/18/7074876/>
15. Галів М., Бурдяк Р. Путін і Гітлер: порівняльні конструкції в українському медійному дискурсі (2014–2025). *Вісь Європи – Axis Europae*. 2025. Вип. 6. С. 108–130. DOI: 10.69550/3041-1467.6.326256
16. Галів М., Гранд М., Бойчин Р. Початок повномасштабної війни Росії проти України у висвітленні польського інформаційного порталу «Nowa Europa Wschodnia» (лютий-березень 2022 р.). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 72. Том 1. С. 52–60.
17. Галів М., Ільницький В. Характер сучасної російсько-української війни (2014–2023) вітчизняний історіографічний дискурс. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 47–73.
18. Гуєрра В. «Волонтерський рух помирає, тому що держава хоче сама перерозподіляти всі багатства». *Лівий берег*. 2016. URL: https://lb.ua/society/2016/02/15/327924_volonterskiy_ruh_pomiraie_shcho.html
19. Данилюк-Ярмолаєва М. Від Нормандії до Шеремета. Навіщо дискредитують волонтерів та ветеранів? *Українська правда*. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/12/13/7234754/>
20. Данилюк-Ярмолаєва М. Від Нормандії до Шеремета. Навіщо дискредитують волонтерів та ветеранів? *Українська правда*. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/12/13/7234754/>
21. 9 волонтерів починають працювати в Міноборони. *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-9-volonteriv-rochynayut-pratsyuvaty-v-minoborony>
22. Дейнега В. «Империя наносит ответный удар»: мифы и вбросы от командования флота. *Українська правда*. 2016. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2016/02/16/208197/?_gl=1*1hmv3u1*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cZ3NDY1MjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cZ3NDY1MzYyMDAKbzEzJGcxJHJQxNzQ2NTM1NDk3JGoyNCRsMCRoMA
23. Дейнега В. Государство против волонтерских «ОПГ». URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/10/21/202125/?_gl=1*pb8d5x*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cZ3NDY1MzYyMDAKbzEzJGcxJHJQxNzQ2NTM1NDk3JGoyNCRsMCRoMA
24. Дейнега В. Как победить жлобов в армии? *Українська правда*. 2015. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/06/2/194905/?_gl=1*x9s8wg*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cZ3NDY1MzYyMDAKbzEzJGcxJHJQxNzQ2NTM1NDk3JGoyNCRsMCRoMA

25. Жужа Л. Волонтерський рух у контексті антитерористичної операції в Україні: політологічний вимір : авто-реф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Харків, 2016. 19 с.
26. Зеленський: волонтери зробили вирішальний внесок у захист України від агресії. *Лівий берег*. 2020. URL: https://lb.ua/news/2020/12/05/472285_zelenskiy_volonter_i_zrobili.html
27. Зеленський: Сучасну армію було побудовано завдяки волонтерам. *Українська правда*. 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/12/5/7275995/>
28. Ільницький В., Глібщук М., Старка В. Як ідеологічні засади білогвардійського руху вплинули на світогляд В. Путіна. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 53 (1). С. 12–21.
29. Ільницький В., Куцька О. Періодизація російсько-української війни (2014–2022) в українському науковому дискурсі. *Проблеми гуманітарних наук. Серія Історія*. 2023. Вип. 13/55. С. 162–177.
30. Ільницький В., Старка В., Галів М. Російська пропаганда як елемент підготовки до збройної агресії проти України. *Український історичний журнал*. 2022. Вип. 5. С. 43–55.
31. Леценко М. Контент-аналіз публікацій ЗМІ щодо волонтерів. *Леценко М. Волонтерська діяльність під час військових подій в Україні і світі. Рукопис. Магістерська дисертація на здобуття ступеня магістра за спеціальністю 054 «Соціологія». Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Кафедра соціології. Київ, 2018. С. 69–81.*
32. Лиховид І. «Паперова війна» з волонтерами. *День*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/paperovaliuna-z-volonteramy>
33. Лубчак В. «Волонтерський рух – як прояв нашого ДНК». *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/article/media/volonterskyu-ruk-h-yak-proyav-nashoho-dnk>
34. Лютікова Н. Про ціну життя, і як «заграница нам допоможе». *Українська правда*. 2016. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2016/02/11/207902/?_gl=1*3ncnvc*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cZ3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcwJHJQxNzQ2NTM0MjAwJG02MCRsMCRoMA
35. МВС видає волонтерам і добровольцям зелені номери. *Українська правда*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/15/7068038/>
36. Міненко Г. Волонтерський рух: становлення та розвиток. *Освіта України в умовах військового конфлікту на Донбасі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Лисичанськ 27 лютого 2017 р.)*. Лисичанськ: ФОП Чернов О. Г., 2017. С. 133–137.
37. Мішина Ю. Я допомагаю безкоштовно. Як волонтерство стало феноменом 21 століття. *Лівий берег*. 2016. URL: https://lb.ua/blog/global_office/352576_dopomagayu_bezkoshtovno_yak.html
38. Назаренко В. Яценюк: Малі проблеми армії лягли на волонтерів, а великі на уряд. *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-yatsenyuk-mali-problemy-armiyi-lyahly-na-volonteriv-velyki-na-uryad>
39. «Найбільше вразив феномен українського волонтерства». *День*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/article/naybilshevrazyv-fenomen-ukrayinskoho-volonterstva>
40. Нескородяна О. В Україні привітали волонтерів, без яких не вистояли б Майдан і українська армія. *ТСН*. 2014. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-privitali-volonteriv-bez-yakih-ne-vistoyali-b-maydan-i-ukrayinska-armiya-395891.html>
41. Обов'язкове електронне декларування ГО в Україні – шантаж та помста за критику влади, – правозахисники. *День*. 12.02.2018. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-obovyazkove-elektronne-deklaruvannya-ho-v-ukrayini-shantazh-ta-pomstaza-krytyku-vlady>
42. Порошенко перепросив за невдалу фразу про волонтерів. *Лівий берег*. 2015. URL: https://lb.ua/news/2015/12/04/322699_poroshenko_izvinilsya_neudachnuyu.html
43. Порошенко підписав закон, який має полегшити роботу волонтерів. *Українська правда*. 2015. <https://www.pravda.com.ua/news/2015/03/30/7063099/>
44. Порошенко попросить волонтерів перехоплювати незаконну зброю. *Українська правда*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/07/17/7074823/>
45. Порошенко пропонує скасувати прибутковий податок на благодійні внески. *День*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-poroshenko-proponuye-skasuvaty-prybutkovyy-podatok-na-blahodiyini-vnesky>
46. Порошенко роздав держнагороди волонтерам, учасникам АТО і Охендовському. *Українська правда*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/06/28/7072730/>
47. Президент назвав надзвичайно важливим фактом роботу волонтерів у боротьбі з корупцією. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-poroshenko-vidznachyv-robotu-volonteriv-u-borotbi-z-koruptsiyeyu>
48. Прокопенко М. «Волонтери отримують відшкодування». *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/volontery-otrymayut-vidshkoduvannya>
49. Проценко О. Волонтерство в сучасній Україні: фактори актуалізації. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, 2019. VII (32), Is.192, Feb. P. 89–94.
50. Проценко О. Сучасне волонтерство: індивідуальні та інституціоналізовані практики. *Традиції та новації у розвитку сучасної соціологічної науки: дослідження молодих вчених: зб. матеріалів I Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих учених, 27 лютого 2019 р.* : Київ, 2019. С. 83–86.
51. Рінгіс А. «Волонтерський десант» демобілізований. Ідеолог проекту Давид Арахамія об експерименті в МО. *Українська правда*. 2015. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2015/11/5/202712/?_gl=1*11muril*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cZ3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcwJHJQxNzQ2NTM1MTcwJG0xNiRsMCRoMA
52. Сініцин Р. Ті, хто підриває довіру. *Українська правда*. 2015. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/12/5/204414/?_gl=1*69801e*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cZ3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcwJHJQxNzQ2NTM0NzA0JG02MCRsMCRoMA

53. Соколинська О. Узяти на себе державу. *День*. 2014. <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/uzaty-na-sebe-derzhavu>
54. Степанюк О. Цікаві факти про волонтерів. *АрміяІнформ*. 2019. URL: <https://armyinform.com.ua/2019/12/05/czikavi-fakty-pro-volonteriv/>
55. Сухорукова О. Доставка и растаможка гуманитарного груза. Тест на зрелость. *Українська правда*. 2015. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/09/16/200276/?_gl=1*1deadbc*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cze3NDY1MzQyMDAkBzEzJGcxJHcxNzQ2NTM1NzQwJGo1NyRsMCRoMA
56. Томчук О. Волонтерський рух допомоги Збройним Силам України під час проведення антитерористичної операції (квітень 2014 – квітень 2018 рр.). Дисертація ... доктора філософії (032 – історія та археологія). Львів, 2021.
57. Торба В. Юрій Бірюков: волонтери отримують повний спектр повноважень. *День*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/article/polityka/yuriy-biryukov-volontery-otrymayut-povnyu-spektr-povnovazhen>
58. Тохтарова І. Волонтерський рух в Україні: шлях до розвитку громадянського суспільства як сфери соціальних відносин. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*, 2014. № 2. С. 10–15.
59. 30 волонтерських організацій поскаржилися, що їх не пустили до громадської ради Міноборони. *Українська правда*. 2017. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2017/02/24/222809/?_gl=1*1i3rwx*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cze3NDY1MjYk2NDkKbZyJGcxJHcxNzQ2NTMwMDQ4JGo2MCRsMCRoMA
60. Тука назвав ідею про акредитацію волонтерів на Донбасі невдалою ініціативою. *Лівий берег*. 2018. URL: https://lb.ua/society/2018/08/15/405171_tuka_nazval_ideyu_akkreditatsii.html
61. Українці досі більше вірять волонтерам, ніж владі. *Українська правда*. 2018. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/03/23/7175625/>
62. Українці найбільше довіряють церкві та волонтерам – дослідження. *Українська правда*. 2016. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2016/01/15/206550/?_gl=1*2ibtjr*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cze3NDY3MTgwMjYkbZlYJGcxJHcxNzQ2NzE4MDI5JGo1NyRsMCRoMA

REFERENCES

1. Antypenko, I. (2014). «Potribni tisni kontakty volonteriv z derzhavnymy orhanamy» [“Close contacts of volunteers with state bodies are needed”]. Den. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/potribni-tisni-kontakty-volonteriv-z-derzhavnymy-orhanamy> [in Ukrainian].
2. Berezniuk, O. (2014). Spasybi volonteram! Ale... [Thanks to volunteers! But...]. Den. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/spasybi-volonteram-ale> [in Ukrainian].
3. Bolee 40% ukrainsev zhertvovali dengi volonteram v tekushchem godu – issledovanie [More than 40% of Ukrainians donated money to volunteers this year – study. Interfax News Agency]. Informatsiine agentstvo Interfaks. 2015. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/310058.html> [in Russian].
4. Bratushchak, O. (2018). Zaiva dopomoha. Chomu ne vsi volontery odnakovo korysni [Extra help. Why not all volunteers are equally useful]. Ukrainska pravda. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2018/01/26/7169546/> [in Ukrainian].
5. “Volontery znov obiednaly dlia dopomohy ZSU yak u 2014-mu”, – radnyk Komanduvacha Sukhoputnykh viisk ZSU [“Volunteers united again to help the Armed Forces of Ukraine as in 2014”, – Advisor to the Commander of the Ground Forces of the Armed Forces of Ukraine]. Livyi bereh. 2020. URL: https://lb.ua/society/2020/04/06/454665_volontery_snova_obedinilis.html [in Ukrainian].
6. V Ukraini lyshe za rik vdvichi pomenshalo volonteriv [The number of volunteers in Ukraine has halved in just one year]. Ukrainska pravda. 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/10/8/7228436/> [in Ukrainian].
7. Viedienieiev, D. (2018). Volonterskyi rukh v Ukraini v khodi rosiisko-ukrainskoi viiny: ryzyky pratsi ta formy derzhavnoho i hromadskoho vyznannia [Volunteer movement in Ukraine during the Russian-Ukrainian war: risks of work and forms of state and public recognition]. Viisk.-nauk. visn. Vyp. 30. S. 206–216. [in Ukrainian].
8. Volonter: U volonterskii diialnosti vse nelegalne [Volunteer: Everything in volunteering is illegal]. Ukrainska pravda. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/11/7/7087898/> [in Ukrainian].
9. Volontery vykonuiut oboviazky Minoborony i pidtrymuiut viiskovykh [Volunteers perform the duties of the Ministry of Defense and support the military]. 29.06.2014. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V9QuzGu5wIM> [in Ukrainian].
10. Volontery zaiavliaiut pro velyki masshtaby kontrabandy v zoni ATO [Volunteers report large-scale smuggling in the ATO zone]. Den. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-zayavlyayut-pro-velyki-masshtaby-kontrabandy-v-zoni-ato> [in Ukrainian].
11. Volontery povynni dopomahaty borotysia z koruptsiieiu v zoni ATO – Poroshenko [Volunteers should help fight corruption in the ATO zone – Poroshenko]. Ukrainska pravda. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/07/7/7073654/> [in Ukrainian].
12. Volontery pochaly zakupuvaty novu formu dlia armii [Volunteers began purchasing new uniforms for the army]. Ukrainska pravda. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/07/6/7073608/> [in Ukrainian].
13. Volontery radiat, yak pokrashchyty systemu perepustok [Volunteers advise on how to improve the pass system]. Den. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-volontery-radyat-yak-pokrashchyty-systemu-perepustok> [in Ukrainian].
14. Volontery rozkazaly pro kontrabandu v zoni ATO, yaku «ne pobachyly» kontroliuiuchi orhany [Volunteers told about smuggling in the ATO zone, which was “not seen” by the controlling authorities]. Ukrainska pravda. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/07/18/7074876/> [in Ukrainian].
15. Haliv, M., Burdiak, R. (2025). Putin i Hitler: porivnialni konstruksii v ukrainskomu mediinomu dyskursi (2014–2025) [Putin and Hitler: Comparative Constructions in Ukrainian Media Discourse (2014–2025)]. Vis Yevropy – Axis Europae. Vyp. 6. S. 108–130. DOI: 10.69550/3041-1467.6.326256 [in Ukrainian].

16. Haliv, M., Hrand, M., Boichyn, R. (2024). Pochatok povnomasshtabnoi viiny Rosii proty Ukrainy u vysvitleni polskoho informatsiinoho portalu «Nowa Europa Wschodnia» (liutyi-berezen 2022 r.) [The Beginning of Russia's Full-Scale War Against Ukraine in the Coverage of the Polish Information Portal «Nowa Europa Wschodnia» (February-March 2022)]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 72. Tom 1. S. 52–60. [in Ukrainian].
17. Haliv, M., Ilnytskyi, V. (2023). Kharakter suchasnoi rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2023) vitchyzniani istoriohrafichnyi diskurs [The Nature of the Modern Russian-Ukrainian War (2014–2023) Domestic Historiographical Discourse]. Problemy humanitarnykh nauk. Serii Istorii. Vyp. 13/55. S. 47–73. [in Ukrainian].
18. Guerra, V. (2016). «Volonterskyi rukh pomyraie, tomu shcho derzhava khoche sama pererozpodyliaty vsi bahatstva» [“The Volunteer Movement is Dying, Because the State Wants to Redistribute All Wealth by Its Own”]. Livyi bereh. URL: https://lb.ua/society/2016/02/15/327924_volonterskiy_ruh_pomiraie_shcho.html [in Ukrainian].
19. Danyliuk-Yarmolaieva, M. (2019). Vid Normandii do Sheremeta. Navishcho dyskredytuuiut volonteriv ta veteraniv? [From Normandy to Sheremet. Why Are Volunteers and Veterans Discredited?]. Ukrainska pravda. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/12/13/7234754/> [in Ukrainian].
20. Danyliuk-Yarmolaieva, M. (2019). Vid Normandii do Sheremeta. Navishcho dyskredytuuiut volonteriv ta veteraniv? [From Normandy to Sheremet. Why Are Volunteers and Veterans Discredited?]. Ukrainska pravda. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2019/12/13/7234754/> [in Ukrainian].
21. 9 volonteriv pochynaiut pratsiu v Minoborony [9 volunteers start working in the Ministry of Defense]. Den. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-9-volonteriv-pochynaiut-pratsiu-v-minoborony> [in Ukrainian].
22. Deinega, V. (2016). «Imperiya nanosit otvetnii udar»: mifi i vbrosi ot komandovaniya flota [“The Empire Strikes Back”: Myths and Stuff from the Fleet Command]. Ukrainska pravda. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2016/02/16/208197/?_gl=1*1hmv3u1*ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cze3NDY1Mjk2NDkkbzEyJGcxJHQxNzQ2NTMxMzE1JGo2MCRsMCRoMA [in Russian].
23. Deinega, V. (2015a). Gosudarstvo protiv volonterskikh «OPG» [The state against the volunteer «OPG»]. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/10/21/202125/?_gl=1*pb8d5x*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cze3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcxJHQxNzQ2NTM1NDk3JGoyNCRsMCRoMA [in Russian].
24. Deinega, V. (2015b). Kak pobedit zhlobov v armii? [How to defeat the scoundrels in the army?]. Ukrainska pravda. 2015. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/06/2/194905/?_gl=1*x9s8wg*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cze3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcxJHQxNzQ2NTM3MjAxJGo1NiRsMCRoMA [in Russian].
25. Zhuzha, L. (2016). Volonterskyi rukh u konteksti antyterrorystychnoi operatsii v Ukraini: politolohichni vymir [Volunteer movement in the context of the anti-terrorist operation in Ukraine: political science dimension: author's abstract]. avtoref. dys. ... kand. polit. nauk : 23.00.02. Kharkiv. 19 c. [in Ukrainian].
26. Zelenskyi: volonterzy zrobyly vyrishalniy vnesok u zakhyst Ukrainy vid ahresii [Zelensky: volunteers made a decisive contribution to the defense of Ukraine from aggression]. Livyi bereh. 2020. URL: https://lb.ua/news/2020/12/05/472285_zelenskiy_volonter_zrobili.html [in Ukrainian].
27. Zelenskyi: Suchasnu armiiu bulo pobudovano zavdiaky volonteram [Zelensky: The modern army was built thanks to volunteers]. Ukrainska pravda. 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/12/5/7275995/> [in Ukrainian].
28. Ilnytskyi, V., Hlibishchuk, M., Starka, V. (2022). Yak ideolohichni zasady bilohvardiiskoho rukhu vplynuly na svitohliad V. Putina [How the ideological foundations of the White Guard movement influenced V. Putin's worldview]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 53 (1). S. 12–21. [in Ukrainian].
29. Ilnytskyi, V., Kutska, O. (2023). Periodyzatsiia rosiisko-ukrainskoi viiny (2014–2022) v ukrainskomu naukovomu diskursi [Periodization of the Russian-Ukrainian war (2014–2022) in Ukrainian scientific discourse]. Problemy humanitarnykh nauk. Serii Istorii. Vyp. 13/55. S. 162–177. [in Ukrainian].
30. Ilnytskyi, V., Starka, V., Haliv, M. (2022). Rosiiska propaganda yak element pidhotovky do zbroinoi agresii proty Ukrainy [Russian propaganda as an element of preparation for armed aggression against Ukraine]. Ukrainskyi istorychnyi zhurnal. Vyp. 5. S. 43–55. [in Ukrainian].
31. Leshchenko, M. (2018). Kontent-analiz publikatsii ZMI shchodo volonteriv [Content analysis of media publications about volunteers]. Leshchenko M. Volonterska diialnist pid chas viiskovykh podii v Ukraini i svi. Rukopys. Mahisterska dysertatsiia na здобuttia stupenia mahistra za spetsialnistiu 054 «Sotsiologhiia». Natsionalnyi tekhnichnyi universytet Ukrainy «Kyivskyi politekhnichnyi instytut imeni Ihoria Sikorskoho». Kafedra sotsiologhii. Kyiv. S. 69–81. [in Ukrainian].
32. Lykhovyd, I. (2016). «Paperova viina» z volonteramy [«Paper war» with volunteers]. Den. URL: <https://day.kyiv.ua/article/uspilstvo/paperova-viina-z-volonteramy> [in Ukrainian].
33. Lubchak, V. (2014). «Volonterskyi rukh – yak proiav nashoho DNK» [«Volunteer movement – as a manifestation of our DNA»]. Den. URL: <https://day.kyiv.ua/article/media/volonterskyi-rukhyak-proiav-nashoho-dnk> [in Ukrainian].
34. Liutikova, N. (2016). Pro tsinu zhyttia, i yak «zahranyttsa nam pomozhet» [About the price of life, and how «abroad will help us»]. Ukrainska pravda. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2016/02/11/207902/?_gl=1*3ncnvc*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cze3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcwJHQxNzQ2NTM0MjAwJGo2MCRsMCRoMA [in Ukrainian].
35. MVS vydst volonteram i dobrovoltsiam zeleni nomery [The Ministry of Internal Affairs will issue green license plates to volunteers]. Ukrainska pravda. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/15/7068038/> [in Ukrainian].
36. Minienko, H. (2017). Volonterskyi rukh: stanovlennia ta rozvytok [Volunteer movement: formation and development]. Osvita Ukrainy v umovakh viiskovoho konfliktu na Donbasi: materialy Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii (m. Lysychansk 27 liutoho 2017 r.). Lysychansk: FOP Chernov O. H. S. 133–137. [in Ukrainian].

37. Mishyna, Yu. (2016). Ya dopomahaiu bezkoshtovno. Yak volonterstvo stalo fenomenom 21 stolittia [I help for free. How volunteering became a phenomenon of the 21st century]. *Livyi bereh*. URL: https://lb.ua/blog/global_office/352576_dopomagayu_bezkoshtovno_yak.html [in Ukrainian].
38. Nazarenko, V. (2014). Yatseniuk: Mali problemy armii liahly na volonteriv, a velyki na uriad [Yatsenyuk: Small problems of the army fell on volunteers, and big ones on the government]. *Den*. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-yatsenyuk-mali-problemy-armiyi-lyahly-na-volonteriv-velyki-na-uryad> [in Ukrainian].
39. «Naibilshe vrazyv fenomen ukrainskoho volonterstva» [«The phenomenon of Ukrainian volunteering was the most striking»]. *Den*. 2016. URL: <https://day.kyiv.ua/article/naybilshe-vrazyv-fenomen-ukrayinskoho-volonterstva> [in Ukrainian].
40. Neskorodiana, O. (2014). V Ukraini pryvitaly volonteriv, bez yakykh ne vystoialy b Maidan i ukrainska armii [Volunteers were welcomed in Ukraine, without whom the Maidan and the Ukrainian army would not have survived]. *TSN*. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-pryvitali-volonteriv-bez-yakih-ne-vistoyal-b-maydan-i-ukrayinska-armiya-395891.html> [in Ukrainian].
41. Oboviazkove elektronne deklaruvannia HO v Ukraini – shantazh ta pomsta za krytyku vlady, – pravozakhysnyky [Mandatory electronic declaration of NGOs in Ukraine is blackmail and revenge for criticism of the authorities, – human rights activists]. *Den*. 12.02.2018. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-oboviazkove-elektronne-deklaruvannya-ho-v-ukrayini-shantazh-ta-pomsta-za-krytyku-vlady> [in Ukrainian].
42. Poroshenko pereprosiv za nevдалu frazu pro volonteriv [Poroshenko apologized for an unfortunate phrase about volunteers]. *Livyi bereh*. 2015. URL: https://lb.ua/news/2015/12/04/322699_poroshenko_izvinilsya_neudachnuyu.html [in Ukrainian].
43. Poroshenko pidpysav zakon, yakyi maie polehshyty robotu volonteriv [Poroshenko signed a law that should facilitate the work of volunteers]. *Ukrainska pravda*. 2015. <https://www.pravda.com.ua/news/2015/03/30/7063099/> [in Ukrainian].
44. Poroshenko poprosyt volonteriv perekhopliuvaty nezakonnu zbroiu [Poroshenko will ask volunteers to intercept illegal weapons]. *Ukrainska pravda*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/07/17/7074823/> [in Ukrainian].
45. Poroshenko proponuie skasuvaty prybutkovy podatok na blahodiini vnesky [Poroshenko proposes to cancel income tax on charitable contributions]. *Den*. 2014. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-poroshenko-proponuye-skasuvaty-prybutkovyy-podatok-na-blahodiyini-vnesky> [in Ukrainian].
46. Poroshenko rozdav derzhnadorody volonteram, uchasnykam ATO i Okhendovskomu [Poroshenko handed out state awards to volunteers, ATO participants and Okhendovsky]. *Ukrainska pravda*. 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/06/28/7072730/> [in Ukrainian].
47. Prezydent nazvav nadzvychaino vazhlyvym faktom robotu volonteriv u borotbi z koruptsiieiu [The President called the work of volunteers in the fight against corruption an extremely important fact]. *Den*. 2015. URL: <https://day.kyiv.ua/news/271221-poroshenko-vidznachyv-robotu-volonteriv-u-borotbi-z-koruptsiyeyu> [in Ukrainian].
48. Prokopenko, M. (2015). «Volontery otrymaiut vidshkoduvannia» [“Volunteers will receive compensation”]. *Den*. URL: <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/volontery-otrymayut-vidshkoduvannya> [in Ukrainian].
49. Protsenko, O. (2019). Volonterstvo v suchasni Ukraini: faktory aktualizatsii [Volunteering in modern Ukraine: factors of actualization]. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. VII (32), Is.192, Feb. P. 89–94. [in Ukrainian].
50. Protsenko, O. (2019). Suchasne volonterstvo: indyvidualni ta instytutsionalizovani praktyky [Modern volunteering: individual and institutionalized practices]. *Tradysii ta novatsii u rozvytku suchasnoi sotsiologichnoi nauky: doslidzhennia molodykh vchenykh: zb. materialiv I Vseukr. nauk.-prakt. konf. studentiv, aspirantiv ta molodykh uchenykh, 27 liutoho 2019 r. Kyiv*. S. 83–86. [in Ukrainian].
51. Rinhis, A. (2015). «Volonterskyi desant» demobylizovan. Ydeoloh proekta Davyd Arakhamia ob eksperymente v MO [“Volunteer landing” demobilized. Ideologist of the project David Arakhamia on the experiment in the Ministry of Defense]. *Ukrainska pravda*. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2015/11/5/202712/?_gl=1*11muril*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cE3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcxJHJQxNzQ2NTM1MTcwJGoxNiRSMCRoMA [in Ukrainian].
52. Sinitsyn, R. (2015). Ti, khto pidryvaie doviru [Those who undermine trust]. *Ukrainska pravda*. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/12/5/204414/?_gl=1*69801e*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cE3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcxJHJQxNzQ2NTM0NzA0JGo2MCRsMCRoMA [in Ukrainian].
53. Sokolynska, O. (2014). Uziaty na sebe derzhavu [Taking on the State]. *Den*. <https://day.kyiv.ua/article/cuspilstvo/uzaty-na-sebe-derzhavu> [in Ukrainian].
54. Stepaniuk, O. (2019). Tsikavi fakty pro volonteriv [Interesting facts about volunteers]. *ArmiiaInform* URL: <https://armyinform.com.ua/2019/12/05/czikavi-fakty-pro-volonteriv/> [in Ukrainian].
55. Sukhorukova, O. (2015). Dostavka i rastamozhka gumanitarnogo gruzha. Test na zrelost [Delivery and customs clearance of humanitarian cargo. Maturity test]. *Ukrainska pravda*. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2015/09/16/200276/?_gl=1*1deadbc*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cE3NDY1MzQyMDAkbzEzJGcxJHJQxNzQ2NTM1NzQwJGoxNiRSMCRoMA [in Russian].
56. Tomchuk, O. (2021). Volonterskyi rukh dopomohy Zbroinym Sylam Ukrainy pid chas provedennia antyterrorystychnoi operatsii (kviten 2014 – kviten 2018 rr.) [Volunteer movement to assist the Armed Forces of Ukraine during the anti-terrorist operation (April 2014 – April 2018)]. *Dysertatsiia ... doktora filosofii (032 – istoriia ta arkeolohiia)*. Lviv, 2021. [in Ukrainian].
57. Torba, V. (2015). Yurii Biriukov: volontery otrymaiut povnyi spektr povnovazhen [Yuriy Biryukov: volunteers will receive a full range of powers]. *Den*. URL: <https://day.kyiv.ua/article/polityka/yuriy-biryukov-volontery-otrymayut-povnyy-spektr-povnovazhen> [in Ukrainian].

58. Tokhtarova, I. (2014). Volonterskyi rukh v Ukraini: shliakh do rozvytku hromadianskoho suspilstva yak sfery sotsialnykh vidnosyn [Volunteer movement in Ukraine: the path to the development of civil society as a sphere of social relations]. *Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia*. № 2. S. 10–15. [in Ukrainian].

59. 30 volonterskykh orhanizatsii poskarzhylysia, shcho yikh ne pustyly do hromadskoi rady Minoborony [30 volunteer organizations complained that they were not allowed to join the public council of the Ministry of Defense]. *Ukrainska pravda*. 2017. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2017/02/24/222809/?_gl=1*1i3rwx*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cze3NDY1Mjk2NDkkbzEyJGcxJHQxNzQ2NTMwMDQ4JGo2MCRsMCRoMA [in Ukrainian].

60. Tuka nazvav ideiu pro akredytatsiiu volonteriv na Donbasi nevdaloiu initsiatyvoiu [Tuka called the idea of accreditation of volunteers in Donbas a failed initiative]. *Livyi bereh*. 2018. URL: https://lb.ua/society/2018/08/15/405171_tuka_nazval_ideyu_akkreditatsii.html [in Ukrainian].

61. Ukraintsi dosi bilshe viriat volonteram, nizh vladi [Ukrainians still trust volunteers more than the authorities]. *Ukrainska pravda*. 2018. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2018/03/23/7175625/> [in Ukrainian].

62. Ukraintsi naibilshe doviriavut tserkvi ta volonteram – doslidzhennia [Ukrainians trust the church and volunteers the most – study]. *Ukrainska pravda*. 2016. URL: https://life.pravda.com.ua/society/2016/01/15/206550/?_gl=1*2ibtjr*_ga*MTkyODczNjYyMS4xNzA3NTUwMzEy*_ga_6ELQ7YCNBS*cze3NDY3MTgwMjYkbzIyJGcxJHQxNzQ2NzE4MDI5JGo1NyRsMCRoMA. [in Ukrainian].